

Nr 31

Utlåtande i anledning av motion om omprövning av bestämmelserna beträffande handel med explosiva varor.

I motionen II: 11 av herr förste vice talmannen *von Friesen* hemställs »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anbefalla kommerskollegium att vidtaga en omprövning av gällande bestämmelser beträffande handeln med explosiva varor, i syfte att förebygga sådana skadeverkningar som omnämnes i motionen».

Motionen har remissbehandlats.

Motionens motivering

Till stöd för yrkandet anför motionären följande:

Åter har ett nyårsskifte ägt rum åtföljt av den till synes traditionella hanteringen av explosiva leksaker. Vissa ungdomar tycks finna ett nöje i att skrämma både människor och djur med dessa smällare. En insändare i en göteborgstidning den 5 januari 1969 skriver: »Helt säkert är det ren tanklöshet hos både föräldrar och barn som ligger bakom detta smällande. För ingen vill väl med berått mod förstöra helgen för sjuka och gamla. Om de såg dessa vettskrämda darrande djur som gömmer sig i hemmets mörkaste vrå och vägrar att både äta och gå ut skulle ingen ha hjärta att fortsätta.»

Nu hjälper det väl föga med vädjanden till förnuft och gott hjärta. Särskilt för äldre personer med kärlsjukdomar kan verksamheten vara helt livsfarlig. Ungdomens nöjeslystnad får sannerligen söka sig andra uttryck.

Frågan är icke ny i riksdagen. Både 1954 och 1956 års riksdagar avslög motioner om att rätten att till ungdomar försälja explosiva varor skulle upphöra. Kommerskollegium sade sig vilja beakta motionärernas synpunkter och utlovade en omprövning av bestämmelserna i 1949 års förordning om explosiva varor.

Såvitt man vet har ingenting inträffat. Uppgiften synes ha blivit det kungl. kollegiet övermäktig. En invändning har tidigare varit att om försäljningsförbud utfärdas skulle ungdomarna själva tillverka betydligt farligare sprängämnen. Mot detta kan invändas att det vore ynkligt om inte vårt samhälle hade möjlighet att ingripa mot dylika olagligheter.

Tiden synes inne att aktualisera fröken Ranmarks och fru Renström-Ingenäs' år 1956 framförda förslag att snarast ompröva gällande bestämmelser om rätten att försälja explosiva varor. Frågan är om endast en begränsning skall ske när det gäller minderåriga. Den legitima användningen av dylika ämnen förefaller ringa, och många vuxna har tyvärr inte större förstånd än barnen.

Vissa bestämmelser

Handeln med pyrotekniska artiklar (explosiva leksaker) regleras i förordningen den 10 juni 1949 (nr 341) om explosiva varor och kommerskollegiets kungörelse den 17 oktober 1968 (Ser. A, nr 2) med närmare bestämmelser rörande tillämpningen av nämnda förordning. I kungörelsen har de pyrotekniska varorna indelats i olika grupper, såsom egentliga fyrverkeripjäser, knallskott, bengaliska eldar etc. Indelningen har skett efter artiklarnas farlighet, och skilda åldersgränser för förvärv och innehav har fastställts med hänsyn härtill. Sålunda har beträffande vissa artiklar fastställts att tillstånd fordras för förvärv och innehav för person, som ej fyllt 18 år, medan andra mindre farliga artiklar må förvärvas och innehåvas av person som fyllt endast 15 år.

Enligt allmänna ordningsstadgan får sprängning, fyrverkeri och skjutning med eldvapen inte utan tillstånd av polismyndigheten äga rum inom stadsplanlagt område i stad, köping och annat samhälle, där byggnadslagens bestämmelser för stad är tillämpliga. Tillståndstvånget gäller inte för knallpjäser och liknande pyrotekniska artiklar. Överträdelse av förbudet bestraffas med böter. Om förseelsen begåtts av barn under 15 år kan vårdnadshavaren straffas.

Tidigare riksdagsbehandling av frågan

I en motion vid 1954 års riksdag begärdes utredning om vilka åtgärder som kan vidtas i syfte att begränsa skadeverkningarna av barns användande av pyrotekniska och explosiva leksaker. *Allmänna beredningsutskottet* (1954: 4) uttalade i sitt av riksdagen godkända yttrande att totalförbud mot innehav av vissa pyrotekniska artiklar kunde medföra ökad benägenhet för tillverkning i hemmen av sådana varor. I ärendet hade upplysts att kommerskollegium var sysselsatt med omarbetning av gällande bestämmelser på området. På hemställan av utskottet avslogs motionen av riksdagen.

Frågan aktualiserades motionsvägen även vid 1956 års riksdag. *Allmänna beredningsutskottet* (1956: 3) avstyrkte bifall till motioner i ämnet på i huvudsak samma skäl som anförts i 1954 års utlåtande. Riksdagen följde utskottet.

I *prop. 1963: 148* med förslag till förordning angående ändring i explosivvaruförordningen uttalade *föredragande departementschefen, statsrådet Lange*, att den reglering beträffande pyrotekniska varor, som trätt i kraft den 1 juli 1960, icke var i behov av ändring, enär den uppenbarligen varit väl ägnad att förebygga vissa tidigare olägenheter. Yttrandet föranledde ingen erinran av riksdagen (1LU 1963: 35). Beträffande departementschefens yttrande i övrigt får utskottet hänvisa till kommerskollegiets nedan intagna yttrande över årets motion i ämnet.

Remissyttranden

Utskottet har i den ordning 46 § riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttranden över motionen från kommerskollegium och rikspolisstyrelsen.

Kommerskollegium avstyrker bifall till motionen. *Rikspolisstyrelsen* ifrågasätter om ett totalförbud mot försäljning av pyrotekniska varor skulle tjäna syftet med motionen.

Kommerskollegium återoppar i sitt remissyttrande inledningsvis vad som anförts om tillverkning och försäljning m. m. av pyrotekniska varor i en inom kollegiet år 1962 verkställd och till statsrådet och chefen för handelsdepartementet överlämnad utredning »Explosiva varor» med vissa författningsförslag. I utredningen anfördes sålunda bl. a. följande:

I den offentliga debatten har intet problem inom området för lagstiftningen om explosiva varor tagits upp oftare än spørsmålet om regleringen av tillverkningen och handeln med pyrotekniska varor.

Orsaken härtill är framför allt, att allmänheten reagerat mot störande bruk av s. k. knallpjäser, främst vid firandet av påsk, nyår och andra större högtider. Pjäser med knalleffekter — och ibland även fyrverkeripjäser — har, företrädesvis av barn och ungdomar, använts på ett ofta störande sätt. Särskilt har det på sina håll tillämpade bruket att anordna »påsksmällar» berörts i debatten om de pyrotekniska varorna. En del olyckor och olyckstillbud har också inträffat och bidragit till den irritation som uppkommit på sina håll.

Åtskilliga framställningar har gjorts med förslag om olika åtgärder för att förhindra farligt och för den allmänna ordningen störande bruk av pyrotekniska varor. Sålunda har föreslagits förbud mot tillverkning av varor med knalleffekt samt ingripanden av olika slag i handeln med sådana varor, t. ex. allmänt tillståndstvång för förvärv samt förbud mot försäljning genom postorder.

I lagstiftningen om explosiva varor detaljregleras tillverkningen och försäljningen av pyrotekniska varor genom de vid tillämpningskungörelsen till förordningen om explosiva varor fogade bilagorna 1 och 2, framför allt genom bestämmelser vilka upptagits i bil. 2.

Redan i den ursprungliga lydelsen innebar de sålunda meddelade bestämmelserna åtskilliga restriktioner. Vissa pyrotekniska varor som ansågs riskabla och olämpliga ur ordningssynpunkt, t. ex. ryska smällare, upptogs icke i bil. 1 och fick till följd därav icke tillverkas eller försälas. Andra varor, bland dem knallskott, fick icke utan särskilt tillstånd förvärvas och innehavas av person under 18 år. Beträffande knallskott — — — skulle dessutom gälla att de i allmänhet icke — utan särskilt tillstånd — fick säljas för sig utan blott i sammanställda fyrverkerisatser, där deras värde skulle utgöra högst 1/10 av hela fyrverkerisatsens. Förutom dessa föreskrifter gällde andra, vilka bl. a. reglerade mängden i varorna ingående pyrotekniska ämnen och stadgade att varorna skulle vara försedda med påskrift med upplysning om farlighet, rätta sättet för deras användning m. m.

Genom kungörelse den 29 mars 1950 om ändring i kommerskollegiets tillämpningskungörelse jämte bilagor (Kommerskollegii författningssamling Ser. A nr 3/1950) genomfördes en differentiering av åldersbestämmelserna.

En lägre åldersgräns — 15 år — infördes. Därjämte slopades kvotbestäm-
melsen för knallskott. Denna kvotbestämmelse återinfördes emellertid genom
kungörelse den 19 december 1958 (Ser. A nr 6/1958) från och med den 1 juli
1959.

Genom kungörelse den 16 juni 1954 (Ser. A nr 5/1954) hade ytterligare
vissa föreskrifter rörande de pyrotekniska varorna införts. För att möjlig-
göra kontroll att bestämmelserna om minimiålder för förvärvare av vissa
pyrotekniska varor följdes, föreskrevs däri skyldighet för postorderfirmor
att registrera köpare av sådana varor. Därjämte infördes, bl. a., kvotbestäm-
melser för knallpjäser, som ingick i det varuslag som betecknades explosiva
leksaker och därmed jämförliga pyrotekniska varor — — —.

Sedan det vid firandet av nyåret år 1959 inträffat olyckor till följd av
vårdslöshet med pyrotekniska varor, blev statsrådet och chefen för inrikes-
departementet i riksdagen interPELLERAD, huruvida han ansåg att skärpta
bestämmelser för försäljning av fyrverkerivaror borde utfärdas eller andra
åtgärder vidtagas. Statsrådet svarade, att han fann skäl föreligga att överväga
införandet av än längre gående restriktioner än de gällande i fråga om möj-
ligheterna att anskaffa pyrotekniska artiklar. Däremot ville han icke för-
orda skärpning av bestämmelserna i 6 § allmänna ordningsstadgan. — — —.
Han tillade att kommerskollegium, som noga följde utvecklingen på om-
rådet, tagit upp till övervägande frågan om restriktivare regler i fråga om
anskaffningen av varorna.

Genom kungörelse den 6 juli 1959 (Kommerskollegii författningssamling
nr 4/1959) infördes med giltighet från och med den 1 juli 1960 de regler,
som därefter tillämpats. Dessa innebär väsentligen, att åldersgränser och
andra restriktioner för förvärv av pyrotekniska varor fortfarande skall gälla.
För s. k. mindre pyrotekniska artiklar gäller blott åldersgräns vid 15 år.
Sistnämnda uttryck har ersatt det tidigare använda uttrycket explosiva lek-
saker m. m. — — —. Såsom mindre pyrotekniska artiklar räknas icke andra
pjäser med knalleffekt än s. k. puffskott. Vissa knallpjäser skall icke längre
få tillverkas och försäljas. För övriga pjäser med knalleffekt, inbegripet s. k.
smatterband o. d., skall kvotbestämmelser gälla. Kvotbestämmelserna har i
1959 års kungörelse utformats så att pjäser, för vilka sådan bestämmelse
gäller, för att få förvävas och innehavas utan tillstånd skall ingå i en av
tillverkare sammanställd och förseglad fyrverkerisats, där värdet av samtliga
knallpjäser uppgår till högst 1/10 av hela satsens värde.

Föreskriften att *tillverkare* skall sammanställa och försegla satsen och
således icke, såsom tidigare, försäljaren anses medföra att försäljarna icke
vidare kommer att hålla pjäser med knalleffekter i lager. I den mån de upp-
hör därmed, minskar den hittills aktuella faran för att kvotbestämmelserna
kringgå eller åsidosättes.

Efter det att de sålunda angivna bestämmelserna genomförts har, såvitt
kommerskollegium kunnat konstatera, debatten om de pyrotekniska varorna
avtagit. Kollegium anser också att anledning icke föreligger att för närvaran-
de överväga ändring i dessa bestämmelser. De kommer därför att i sak oför-
ändrade överföras till den tilltänkta nya tillämpningskungörelsen.

Alltjämt förekommer enligt vad som är känt i viss utsträckning hemma-
tillverkning av s. k. »smällare» m. m. Dylig hemmatillverkning sker i strid
mot lagstiftningen. Det råder skilda meningar om i vad mån förekomsten
av hemmatillverkning påverkas av lagstiftningens utformning. Den hemma-
tillverkning som f. n. kan antagas förekomma synes emellertid icke ge an-

ledning att för närvarande överväga åtgärder i form av ändringar i gällande bestämmelser.

I kommerskollegiets yttrande över motionen anförs vidare följande:

I proposition nr 148/1963 med förslag till förordning angående ändring i explosivvaruförordningen har *föredragande departementschefen* beträffande de pyrotekniska varorna anfört följande (Sid 52—53) »Jag vill i förevarande sammanhang omnämna, att kommerskollegium i sin utredning redovisat vissa överväganden i fråga om regleringen av tillverkningen av och handeln med pyrotekniska varor. De gällande bestämmelserna härom är utfärdade av kommerskollegium genom kungörelse den 6 juli 1959 och trädde i kraft den 1 juli 1960. Föreskrifterna innebär restriktioner i skilda hänseenden. Vissa pyrotekniska varor får icke tillverkas eller försäljas. Andra varor får förvärvas endast av person, som uppnått viss ålder; för inköp av varorna kan också gälla särskilda kvotbestämmelser. Enligt kollegiets åsikt föreligger icke anledning att för närvarande ändra dessa bestämmelser, vilka avses att i sak oförändrade överföras till den nya tillämpningskungörelsen. Kollegiets uppfattning att anledning icke finnes att ändra nuvarande föreskrifter delas av flertalet remissinstanser. För egen del ansluter jag mig till kollegiets mening, uppenbarligen har de senast meddelade föreskrifterna varit väl ägnade att förebygga vissa tidigare olägenheter. Enligt min åsikt föreligger alltså icke skäl att ändra den nuvarande regleringen beträffande pyrotekniska varor. Jag förutsätter dock, att kommerskollegium även framgent med uppmärksamhet följer frågan om behovet av åtgärder på detta område». Första lagutskottet har i utlåtande nr 35/1963 (Sid 24) återgivit departementschefens ovannämnda uttalande.

Av den lämnade redogörelsen framgår sålunda att kollegiet den 6 juli 1959 utfärdade särskilda föreskrifter om vissa pyrotekniska varor, varvid syftet var att få till stånd en ordning vilken så tillfredsställande som möjligt tillgodosåg de skilda synpunkter som anmäler sig när det gäller de av motionären berörda varorna, *samt att* kollegiets ställningstagande i hithörande spörsmål år 1963 redovisades för statsmakterna utan att erinran framställdes mot nämnda föreskrifter. Kollegiet kan ej finna annat än att motionären förbisett vad som förekommit i saken sedan 1954 och 1956 års riksdagar.

För fullständighetens skull får kollegiet tillägga att det enligt kollegiets mening sedan år 1963 ej förekommit någon omständighet av beskaffenhet som bör föranleda ändring i gällande bestämmelser. Kollegiet vill härvid särskilt fästa uppmärksamheten vid den risk det innebär när ungdomar olagligen själva tillverkar farliga pyrotekniska eller explosiva varor. Denna risk ökar om det ej går att köpa fyrverkerisatser med knallskott o. dyl. i handeln. Enligt kollegiets mening är det verklighetsfrämmande att tänka sig att ungdomar skulle kunna övervakas så att hemmatillverkning av pyrotekniska varor blir helt omöjlig.

Vad angår frågan om olaglig tillverkning av explosiva varor bör ytterligare följande framhållas.

Blandas ett syreavgivande salt med ett finfördelat brännbart ämne, erhålls ett sprängmedel. Tillverkningen är sålunda mycket enkel.

Åtgärder har vidtagits för att förhindra eller försvåra anskaffningen av vissa syreavgivande salter.

Genom kungörelsen den 1 april 1942 (nr 155) angående förbud mot försäljning av vissa kemikalier förbjöds sålunda försäljning av kaliumklorat,

kaliumperklorat, natriumperklorat och ammoniumperklorat till enskilda personer annat än mot av polismyndighet godkänd rekvisition.

Med dessa syreavgivande salter kan nämligen kraftiga sprängmedel tillverkas. I remissvar med anledning av förslag om upphävande av kungörelsen ansåg kollegiet att härmed borde anstå till dess åtgärder vidtagits för att minska ungdomars möjligheter att i detaljhandeln förvärva ifrågavarande kemikalier — — —.

Det mest använda syreavgivande saltet vid olaga tillverkning av sprängämne är för närvarande natriumklorat. För att försvåra anskaffningen av natriumklorat har giftnämnden som är registreringsmyndighet för bekämpningsmedel — på initiativ av kollegiet — föreskrivit att ogräsbekämpningsmedlet »Klorex» — den beteckning under vilken oblandad natriumklorat förekommer i handeln — får säljas endast i förpackningar om minst 10 kg.

Det finns emellertid ett flertal syreavgivande salter, utöver ovan angivna, vilka kan användas för sprängmedelstillverkning. I vart fall ett av dem torde ha ännu mer spridd legal användning bland allmänheten än klorex. Enkelheten att tillverka sprängämnen med syreavgivande salter, av vilka något eller några förekommer i många hem och hushåll, gör det omöjligt att stävja ungdomens olaga tillverkning av explosiva varor. Det bör här framhållas, att tillverkningen är olaglig, därför att kollegiet icke godkänt explosiva varor med sådan sammansättning, som i dessa fall förekommer. Detta sammanhänger främst med att det vid hemmatillverkning är lätt att ådraga sig svåra skador vartill kommer att knalleffekten vanligen blir avsevärt större än om knallskott används. Olaga tillverkning bland ungdom har sedan många år tillbaka förekommit också i andra länder. I Sverige synes den i dag ej vara särskilt ofta förekommande.

Enligt sprängämnesinspektionens uppfattning har nuvarande regler ej medfört allvarigare missbruk av pyrotekniska varor. Inspektionen anser också att antalet ungdomar som lemlästats av hemmagjorda smällare förefaller ha minskat, men tillförlitlig statistik i detta avseende finns ej, då långt ifrån alla skadefall inrapporteras till inspektionen. Beträffande allvarigare kroppsskada torde dock rapporteringen vara något så när fullständig.

Sammanfattningsvis anför kommerskollegium att kollegiet är väl medvetet om att ungdomar bedriver ofog under vissa helger med inköpta knallskott o. d., men enligt kollegiets mening är detta en olägenhet som är mindre från allmän synpunkt än de nackdelar som är förbundna med ungdomars hemmatillverkning av explosiva varor — en hantering som med all säkerhet skulle öka om den legala handeln med ifrågavarande pyrotekniska varor förbjöds. Kollegiet finner därför att motionärens hemställan bör lämnas utan bifall.

Rikspolisstyrelsen anför i sitt remissyttrande att seden att vid vissa tillfällen skjuta s. k. påsksmällare eller avfyra fyrverkeri är djupt rotad och förekommer i de flesta länder. Ett totalförbud mot försäljning av pyrotekniska varor torde därför enligt styrelsen medföra att ungdomarna lockas att själva tillverka pjäser. Detta torde i regel innebära större olycksrisker än de som är förenade med handhavandet av fabrikskontrollerade varor, anser styrelsen.

I yttrandet anförs vidare följande:

Styrelsen anser att problemet har anknytning till polisens möjligheter och resurser att upprätthålla allmän ordning och säkerhet. En tillräcklig övervakning utgör det främsta medlet för att förhindra sådant ordningsstörande beteende från vissa ungdomars sida, som beskrivs i motionen. På vissa orter har problemet i stor utsträckning kunnat elimineras genom överenskommelser mellan polismyndigheterna och behöriga handlande inom distriktet att dessa under lämplig period omkring de tider, då okynnesskjutandet brukar florera, inställer sin försäljning av vissa pyrotekniska varor till ungdomar. Rikspolisstyrelsen har årligen sedan 1966 inför påskhelgerna utsänt ett pressmeddelande, »Polisen varnar för påsksmällar», till Tidningarnas telegrambyrå och till c:a 150 tidningar över hela landet. I pressmeddelandet riktas en vädjan till föräldrarna att tillse att deras barn inte själva tillverkar smällare och bomber. Försäljare av pyrotekniska artiklar uppmanas att iaktta gällande bestämmelser i fråga om åldersgränserna för rätt till inköp av varor av detta slag. Styrelsen har även de två senaste åren beretts tillfälle att medverka i radioprogrammet »På väg», där styrelsens representant upplyst lyssnarna om gällande bestämmelser, de risker som är förenade med tillverkning av pyrotekniska varor samt vädjat om hänsyn mot främst gamla och sjuka människor.

Avslutningsvis anför rikspolisstyrelsen, att styrelsen är positiv till motionärens synpunkter men vill ifrågasätta om ett totalförbud mot försäljning av pyrotekniska varor skulle tjäna syftet med motionen. Den vid nyårs- och påskhelgerna bristande efterlevnaden av förbudet i 6 § allmänna ordningsstadgan mot sprängning, fyrverkeri och skottlossning inom de områden stadgan är gällande anser styrelsen tyda på att förbud eller begränsningar inte kan lösa problem av förevarande art.

Utskottet

Under åberopande av att den särskilt vid helgerna förekommande leken med explosiva leksaker kan vara skadlig för både människor och djur framförs i förevarande motion förslag som syftar till totalförbud eller åtminstone ytterligare begränsningar beträffande försäljningen av sådana leksaker.

Som närmare framgår av redogörelsen ovan regleras handeln med explosiva leksaker i en kungl. förordning av år 1949 och i en av kommerskollegium år 1968 utfärdad tillämpningskungörelse. I kungörelsen har de pyrotekniska varorna indelats i olika grupper efter artiklarnas farlighet och skilda åldersgränser för förvärv och innehav har fastställts med hänsyn härtill. Beträffande vissa artiklar gäller att tillstånd av polismyndigheten för förvärv och innehav fordras för person som inte fyllt 18 år, medan för andra mindre farliga artiklar åldersgränsen är bestämd till 15 år.

Utskottet delar motionärens uppfattning att det är önskvärt att stävja det störande ofog som leken med knallskott o. d. innebär. Det förhåller sig säkerligen så som motionären anför att särskilt gamla och sjuka människor kan

ta skada av det smällande som förekommer, särskilt vid helgerna. Enligt utskottets mening är det emellertid knappast lämpligt att, utöver vad som redan skett, skärpa restriktionerna beträffande inköp och innehav av pyrotekniska varor. Som framgår av kommerskollegiets yttrande över motionen är det nämligen ganska enkelt att av kemikalier som används i många hushåll tillverka kraftiga sprängämnen, och ytterligare restriktioner skulle lätt kunna medföra att hemmatillverkningen tilltar, med ökade risker för större skadeverkningar som följd.

Enligt utskottets mening är det bättre att söka komma till rätta med det av motionären aktualiserade problemet genom övervakning av efterlevnaden av gällande bestämmelser samt genom upplysningsverksamhet beträffande innehållet i bestämmelserna och rörande vikten av hänsyn till främst gamla och sjuka. En sådan upplysningsverksamhet bedrivs också av rikspolisstyrelsen sedan några år och utskottet finner det angeläget att denna verksamhet kan fortsätta.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,
att förevarande motion, II: 11, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 22 april 1969

På första lagutskottets vägnar:

ERIK SVEDBERG

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herr Erik Svedberg (s), fröken Mattson (s), herrar Hjorth (s), Schött (m), fru Lindström (s)*, herrar Nils Persson (fp)*, Ernulf (fp) och Ferdinand Nilsson (cp);

från andra kammaren: fru Löfqvist (s)*, herrar Dockered (cp)*, Jönsson i Malmö (s)*, Larsson i Norderön (cp), Hansson i Piteå (s), Oskarson (m), fru Bergander (s)* och fru Anér (fp).

* Ej närvarande vid utlåtandets justering